

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ
І ПРАВА”

Харків
2013

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”**

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ
І ПРАВА”

(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень ”Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030202 “Міжнародне право”)

*Затверджено вченою радою університету
(протокол № 5 від 29.01.2013 р.)*

Харків
2013

Програма навчальної дисципліни “Загальна теорія держави і права” (галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень ”Бакалавр”, напрям підготовки 6.030202 “Міжнародне право”) / уклад.: О. В. Петришин, С. П. Погребняк, Г. О. Христова. – Х.: Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2013. – 11 с.

У к л а д а ч і : О. В. Петришин,
С. П. Погребняк,
Г. О. Христова

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 5 від 15.05.2013 р.)*

ВСТУП

Навчальна дисципліна “Загальна теорія держави і права” є фундаментальною методологічною юридичною дисципліною.

Завдання загальної теорії держави і права зумовлені її місцем у системі навчальних юридичних дисциплін і полягають у тому, що ця дисципліна, по-перше, передбачає засвоєння студентами знань про найбільш загальні, основоположні закономірності державно-правового життя суспільства; по-друге, закладає основи юридичного мислення майбутніх фахівців, сприяє формуванню їхньої професійної правової свідомості та культури; по-третє, дає студентам уявлення про основні державно-правові поняття та категорії, необхідні для ефективного вивчення галузевих та інших юридичних дисциплін.

Головне завдання “Загальної теорії держави і права” – формування у майбутніх фахівців уміння з наукових позицій давати обґрунтовану оцінку складним явищам та процесам державно-правової дійсності, розкривати їх сутність, розуміти їх соціальне призначення.

У результаті вивчення загальної теорії держави і права студенти повинні:

– **знати** стан основних проблем теорії держави і права, форми і функції держави і права, загальні засади правового регулювання суспільних відносин;

– **розуміти** сутність та основні властивості держави і права, роль та зміст принципів права, поняття “норми права” та їх відмінність від інших регуляторів суспільних відносин, структуру системи права і системи законодавства, поняття “правова система” та зв’язки між її основними елементами;

– **уміти** правильно тлумачити й застосовувати правові норми і принципи, сприяти реалізації прав людини та верховенства права.

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

1. Предмет і метод загальної теорії держави і права

Загальна теорія держави і права як фундаментальна юридична наука: поняття та риси. Предмет загальної теорії держави і права, його структура; функції загальної теорії держави і права.

Методологія і методи в пізнанні держави і права: поняття і значення. Загальні (філософські) підходи до дослідження держави і права. Загальнонаукові, спеціальні та власні методи пізнання держави і права, їх зміст та особливості.

2. Загальне вчення про державу

Поняття і ознаки держави. Держава як суб'єкт міжнародного права. Соціологічний, політологічний та правовий виміри держави.

Поняття “державна влада” та її джерело в демократичній державі. Держава як апарат (механізм) політичної влади. Структура механізму держави та принципи його організації й функціонування.

Поняття “державний суверенітет”, його ознаки. Внутрішній і зовнішній суверенітет. Суверенітет і суверенні права. Співвідношення державного, народного та національного суверенітету. Світові інтеграційні процеси і державний суверенітет.

Поняття “функції держави”. Внутрішні функції держави: функція охорони прав людини, економічна, фінансова, соціальна, гуманітарна, екологічна функції держави.

Зовнішні функції держави: функції оборони країни, забезпечення миру і підтримки світового порядку, міжнародного співробітництва та інтеграції у світовий простір.

Типологія держави.

3. Форма держави

Поняття, ознаки та елементи форми держави.

Поняття “форма правління”. Монархія та республіка як форми правління держави: поняття, ознаки, види.

Поняття “державний устрій” та його види. Унітарна держава, її ознаки та види. Федеративна держава, її ознаки та особливості. Поняття та особливості конфедерації, її відмінності від федерації. Міжнародні об’єднання держав.

Поняття “державно-правовий режим”. Демократичний, авторитарний, тоталітарний державно-правові режими, їх ознаки.

4. Загальне вчення про право

Основні підходи до праворозуміння. Школа природного права, її основні положення. Юридичний позитивізм. Соціологічний напрям у правознавстві.

Поняття “право” та його ознаки. Право в об’єктивному та суб’єктивному сенсі. Право і його зовнішні форми (закон, правовий звичай, прецедент, нормативний договір).

Функції права, їх ознаки та класифікація.

Право як соціальна цінність.

5. Правове регулювання

Поняття “правове регулювання суспільних відносин” та його властивості. Предмет правового регулювання.

Види правового регулювання. Нормативно-правове та індивідуально-правове регулювання. Централізоване і децентралізоване правове регулювання. Субординаційне, координаційне та автономне правове регулювання.

Способи правового регулювання. Дозвіл, зобов’язання, заборона як основні способи правового регулювання.

Методи правового регулювання. Імперативний та диспозитивний методи як основні методи правового регулювання.

Загальнодозволяючий і спеціальнодозволяючий типи правового регулювання, їх специфіка. Поняття “правовий режим”.

6. Принципи права

Поняття “принципи права” та їх роль у правовому регулюванні суспільних відносин.

Види принципів права. Основоположні принципи права: гуманізм, справедливість, свобода, рівність.

Загальні принципи права: правова визначеність, пропорційність, добросовісність, розумність.

Міжгалузеві принципи права. Принципи галузей та інститутів права.

7. Норми права

Поняття “норма права”, її ознаки.

Види норм права. Класичні та спеціалізовані норми права. Регулятивні й охоронні норми права. Зобов’язальні, заборонні та уповноважувальні норми права. Імперативні й диспозитивні норми права. Абсолютно визначені та відносно визначені норми права. Загальні й спеціальні норми права.

Структура норми права. Гіпотеза, диспозиція, санкція норми права: їх поняття та різновиди.

8. Система права

Поняття та риси системи права. Єдність, узгодженість, диференціація та об’єктивність як головні засади побудови системи права.

Структура системи права. Публічне і приватне право, матеріальне і процесуальне право. Поділ права на галузі.

Поняття “галузь права”, її риси. Фундаментальні, спеціальні та комплексні галузі права.

Поняття та властивості інститутів права, їх класифікація.

Співвідношення норм міжнародного і національного права: моністичний (примат міжнародного права і примат внутрішньодержавного права) та дуалістичний підходи.

9. Джерела права

Поняття “джерело права”. Класифікація джерел права. Основні джерела права: нормативно-правовий акт, нормативно-правовий договір, правовий звичай, правовий прецедент.

Нормативно-правовий акт як джерело права. Класифікація нормативно-правових актів за юридичною силою, суб'єктами нормотворчості, обсягом і характером дії, галузевою належністю, зовнішньою формою вираження.

Правовий звичай: поняття, ознаки, місце в системі джерел права.

Правовий прецедент: поняття та види. Практика Європейського суду з прав людини в правовій системі України.

Нормативно-правовий договір: поняття та види. Міжнародні та внутрішньодержавні нормативно-правові договори.

Загальні принципи права та правова доктрина як джерела права.

10. Правові відносини

Поняття та ознаки правових відносин, їх види. Склад правових відносин.

Поняття “суб'єкт правових відносин”. Держава як суб'єкт правовідносин. Правосуб'єктність (правоздатність, дієздатність, деліктоздатність).

Поняття “об'єкт правових відносин” та його види

Юридичний зміст правовідносин. Поняття “суб'єктивне право” та його елементи. Поняття “юридичний обов'язок”.

Поняття “юридичний факт” та його ознаки. Класифікація юридичних фактів.

11. Правомірна поведінка, правопорушення та юридична відповідальність

Поняття “юридично значуща поведінка” та її ознаки. Види правової поведінки: правомірна поведінка, правопору-

шення, зловживання правом, об'єктивно протиправне діяння.

Правопорушення: поняття та ознаки. Юридичний склад правопорушення: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Класифікація правопорушень.

Юридична відповідальність: поняття, ознаки, підстави.

Види юридичної відповідальності. Цілі, функції та принципи юридичної відповідальності.

12. Застосування права

Поняття реалізації права. Використання, виконання, додержання як форми реалізації права.

Застосування права як специфічна форма його реалізації. Особливості застосування норм міжнародного права.

Основні вимоги правильного застосування права: законність, обґрунтованість, доцільність та ін.

Акти застосування права, їх ознаки та відмінність від інших видів юридичних актів.

Прогалини в законодавстві, засоби їх усунення та подолання. Аналогія закону, аналогія права, субсидіарне застосування норм права (міжгалузєва аналогія).

13. Тлумачення права

Поняття “тлумачення права”. Об'єкт та предмет тлумачення права. Статичний і динамічний підходи в тлумаченні права.

Способи тлумачення права. Граматичний, логічний, системний, історико-політичний, телеологічний способи тлумачення права.

Особливості тлумачення міжнародно-правових договорів.

Тлумачення права за суб'єктами інтерпретації. Офіційне тлумачення права, його види. Неофіційне тлумачення права. Тлумачення права за обсягом його правового змісту.

Правотлумачні (інтерпретаційні) акти: поняття, ознаки, різновиди.

14. Права людини

Поняття “права людини”, їх ознаки. Генеза прав людини. Покоління прав людини. Основні міжнародно-правові документи по правах людини.

Класифікація прав людини. Права і свободи. Основоположні та допоміжні права. Права людини і права громадянина. Негативні й позитивні права. Громадянські, політичні, економічні, соціальні й культурні права людини.

Загальні (політичні, економічні, ідеологічні) гарантії прав людини. Юридичні гарантії прав людини, їх система. Негативні й позитивні зобов'язання держави у галузі прав людини. Міжнародно-правові засоби забезпечення й захисту прав людини.

15. Правова соціальна держава

Поняття “правова держава” та її ознаки. Принципи правової держави: повага до прав людини, верховенство права, поділ державної влади, функціонування незалежного й ефективного суду.

Верховенство права та його елементи. Верховенство права і законність. Поняття і зміст принципу законності.

Поняття “правопорядок”, його риси та різноманітність проявів.

Поняття “соціальна держава” та її ознаки. Співвідношення соціальної і правової держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Антологія української юридичної думки: в 10 т.: [Т. 1. Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права] / упоряд.: В. Д. Бабкін, І. Б. Усенко, Н. М. Пархоменко; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Вид. дім “Юрид. книга”, 2002. – 568 с.

Ведерніков Ю. А. Теорія держави і права / Ю. А. Ведерніков, А. В. Папірна. – К.: Знання, 2008. – 333 с.

Загальна теорія держави і права: навч. посіб. / за ред. В. В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.

Загальна теорія держави і права: підруч. / за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х.: Право, 2009. – 584 с.

Кельман М. С. Загальна теорія держави і права / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома. – Л.: Новий Світ-2000, 2007. – 584 с.

Луць Л. А. Загальна теорія держави та права / Л. А. Луць – К.: Атіка, 2007. – 412 с.

Правова система України: історія, стан та перспективи. у 5 т.: [Т.1. Методологічні та історичні проблеми формування та розвитку правової системи України] / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х.: Право, 2008. – 728 с.

Рабинович П. М. Основи загальної теорії права та держави. / П. М. Рабинович. – Л.: Край, 2008. – 224 с.

Теорія держави і права: академічний курс: [підруч.] / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

Дашковська О. Р. Теорія держави і права у схемах і таблицях: навч. посіб. / О. Р. Дашковська, Г. О. Христова та ін.; за ред. акад. НАПрН України О. В. Петришина. – Х.: Юрайт, 2012. – 256 с.

Навчальне видання

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ
І ПРАВА”

(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень ”Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030202 “Міжнародне право”)

У к л а д а ч і : ПЕТРИШИН Олександр Віталійович,
ПОГРЕБНЯК Станіслав Петрович,
ХРИСТОВА Ганна Олександрівна

Відповідальний за випуск *О. В. Петришин*

Редактор *О. І. Борисенко*
Комп’ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*

План 2013

Підп. до друку 29.05.2013. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 0,68. Облік.-вид. арк. 0,28. Вид. № 363.
Тираж 200 прим. Зам. № 4412. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.